

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Полтавський державний аграрний університет
Institute of European Education (Болгарія)
Національний аграрний університет Вірменії
University of Opole (Польща)
International Slavic University (Македонія)
ISMA University (Латвія)**

Кафедра захист рослин

**VI Міжнародна науково-практична
інтернет-конференція
«Сучасні аспекти і технології у захисті рослин»**

26 листопада 2024 року

УДК 632.93

3-38

Сучасні аспекти і технології у захисті рослин : Матеріали VI Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції (м. Полтава, 26 листопада 2024 р.). Полтава: ПДАУ, 2024. 148 с.
DOI:10.5281/zenodo.14534615

ISBN 978-617-8466-00-8

Міністерство освіти і науки України, Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» (УкрІНТЕІ), Посвідчення № 575 від 22 жовтня 2024 р. (VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасні аспекти і технології у захисті рослин»).

У збірнику представлені тези, присвячені сучасним проблемам захисту і карантину рослин, фітосанітарного моніторингу та розвитку агроєкосистем України. Матеріали призначені для наукових співробітників, викладачів, здобувачів вищої освіти та аспірантів вищих навчальних закладів, фахівців і керівників сільськогосподарських підприємств АПК різної організаційно-правової форми господарювання та всіх, кого цікавить проблематика сучасного захисту рослин в агроєкосистемах України.

The collection presents theses devoted to modern problems of plant protection and quarantine, phytosanitary monitoring and development of agroecosystems of Ukraine. The materials are intended for researchers, teachers, graduates and graduate students, specialists and managers of agricultural enterprises of various organizational and legal forms of management and all who are interested in modern plant protection in agroecosystems of Ukraine.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Доля Микола Миколайович – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри інтегрованого захисту і карантину рослин Національного університету біоресурсів і природокористування України, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України.

Поспелов Сергій Вікторович – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри землеробства і агрохімії імені Сазанова Полтавського державного аграрного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Полтавського державного аграрного університету (протокол № 5 від 26.12.2024 року)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів. За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.

© Полтавський державний аграрний університет, 2024

ЗМІСТ

Колесніков Л. О., Писаренко В. М.	БРУННЕР ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ – ЗАСНОВНИК ЕНТОМОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ҐРУНТОЗАХИСНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ	9
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ І КАРАНТИНУ РОСЛИН		14
Самородов В. М., Шиян О. О.	ЯСКРАВІЙ СЛІД КОРОТКОГО ЖИТТЯ ПРОФЕСОРА МИКОЛИ ГРОСГЕЙМА (1889-1938)	14
Венгер О. В., Федорчук Н. А., Шевчук О. П.	МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ ВІДДІЛУ ЗАХИСТУ РОСЛИН ІНСТИТУТУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПОЛІССЯ	19
Самородов В. М., Кавалір Л. В., Шиян О. О., Кигим С. Л., Халимон О. В.	ЖИТТЯ ТА ДІАПАЗОНИ ТВОРЧИХ ПОШУКІВ ГАННИ МИКИТІВНИ КОЛОБОВОЇ (1889-1979)	24
Коваленко Н. П., Поспелова Г. Д.	ВНЕСОК ПОЛТАВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ У РОЗВИТОК ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ЗАХИСТУ РОСЛИН	28
Коваленко Н. П., Шерстюк О. Л.	ЗАХИСТ РОСЛИН: ІСТОРИЧНА ДОВІДКА	31
РОЗДІЛ 2. ФІТОСАНІТАРНИЙ МОНІТОРИНГ. ІНТЕГРОВАНІЙ ЗАХИСТ		33
Балан Г. О., Коломієць О. М.	ХВОРОБИ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ ТА ФУНГІЦИДНИЙ КОНТРОЛЬ В УМОВАХ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	33
Бараболя О. В.	ЗАРАЖЕНІСТЬ ЗБІЖЖЯ ШКІДНИКАМИ ХЛІБНИХ ЗАПАСІВ	36
Галушко І. В., Коваленко Н. П., Поспелова Г. Д., Курило С. В.	ФІТОСАНІТАРНИЙ СТАН НАСІННЯ ЗЕРНОБОБОВИХ КУЛЬТУР	39
Голуб О. Р.	ПРОТРУЙНИКИ У ЗАХИСТІ КУКУРУДЗИ ВІД ХВОРОБ І ШКІДНИКІВ	40
Гончаренко О. М., Чмирь І. С.	СОНЯШНИКОВА ШИПОНОСКА (<i>MORDELLISTENA</i> <i>PARVULIFORMIS</i> STSHEGOL. – VAR.) В ПРАВОБЕРЕЖНОМУ СТЕПУ УКРАЇНИ	43
Коваленко Н. П., Конєва Т. О. Лугова С. В.	ПЕРЕДПОСІВНА ОБРОБКА НАСІННЯ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ РЕГУЛЯТОРАМИ РОСТУ	45
Коваленко Н. П., Приюта А. Р. Вотінцева В. Д.	ВПЛИВ СОРТУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОТРУЮВАННЯ НАСІННЯ ГОРОХУ	48

поля, навчання агрономів. Науковці відділу плідно працюють над удосконаленням системи захисту хмелю на основі найновіших наукових досягнень, впроваджують у виробництво сучасні елементи технології захисту рослин. Рекомендації відділу широко використовуються у всіх хмелегосподарствах України.

Свою роботу відділ постійно координує з селекціонерами, механізаторами, біохіміками, агротехніками інших спеціалізованих установ: Інститутом захисту рослин, м. Київ, Поліським національним університетом, університетом «Житомирська політехніка», Держпродспоживслужбою, фірмами виробниками препаратів.

Бібліографія

1. Куровський І.П. Хмелярство. Підсумки роботи української дослідної станції хмелярства (До 50-річчя організації станції хмелярства). К.: Урожай, 1975. С. 3.
2. Костриця М.Ю., Рейтман Й. Г. Хміль та пиво в Україні з давнини до сьогодення. Житомир: фірма «М.А.К.» Лтд, 1997. 238 с.
3. Боровий О.П. Хмелярство України. Хімічний метод захисту хмелю від шкідників хвороб та бур'янів. К.: Аграрна наука, 1995. С. 33-36.
4. Венгер В.М. Хмелярство України. Застосування засобів захисту хмелю від шкідників та хвороб. К.: Аграрна наука, 1995. С. 37-48.
5. Захист хмелю від шкідників, хвороб та бур'янів / В. Венгер, О. Лапа, В. Романчук та ін. К.: ТОВ «Компанія Юнівест Маркетинг», 2004. 90 с.
6. Стан галузі хмелярства в Україні та можливості підвищення її ефективності у сучасних умовах / Рижук С. М., Сухораба В. П., Надточій П. П. та ін. *Наукові горизонти*, 2019. № 7 (80). С. 29-40.
7. Рижук С.М., Ратошнюк Т.М. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності вітчизняного хмелярства. *Вісник аграрної науки*. 2020. № 6. С. 74-84. URL: https://agrovisnyk.com/pdf/ua_2020_06_09.pdf

ЖИТТЯ ТА ДІАПАЗОНИ ТВОРЧИХ ПОШУКІВ ГАННИ МИКИТІВНИ КОЛОБОВОЇ (1889-1979)

Самородов В. М.

Полтавський державний аграрний університет

Кавалір Л. В.

Полтавська державна сільськогосподарська дослідна станція імені М. І. Вавилова ІС і АПВ НААН

Шиян О. О., Кигим С. Л., Халимон О. В.

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського

Знаковою подією для історії аграрного сектору України 2024 року стало 140-річчя Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції імені М. І. Вавилова ІС АПВ НААН. Із цією установою пов'язане зародження прикладної або сільськогосподарської ентомології, представники якої мали значний вплив на розвиток галузевого дослідництва в країні [3]. До їх плеяди належить докторка біологічних наук Ганна Микитівна Колобова, 135 років від

дня народження якої виповнилося у листопадові дні 2024 р. Понад 44 роки її життя та результативного творчого поступу минули виключно на Дослідній станції. Тут вона пройшла шлях від практикантки до завідувачки ентомологічним відділом, продовживши справу такої знаної постаті, як М. В. Кудрюмов, ставши ученицею О. В. Знаменського. Слід зазначити, що більший період часу Г. М. Колобова працювала у важкі часи революції, воєн, голодоморів. Тим не менш, вона зуміла вести глибоку дослідницьку роботу, стала фахівчиною не лише локального, а Всеукраїнського виміру. Цьому, мабуть, сприяла її виключна працездатність і вміння аналітично та виважено підходити до будь-якої справи.

Доктор біологічних наук
Ганна Микитівна
Колобова

Народившись (08.(20.)11.1889, м. Казань, Татарстан) у родині селянина-відходника, який став малярем, Ганна з дитинства відчувала потребу самостійно заробляти собі на життя. Ось чому, закінчивши 1907 р. вісім класів жіночої гімназії, вона з 18 років розпочинає займатися педагогічною роботою, опановуючи нелегку справи вчительки – домашнього репетитора [1, арк 38, зворот].

Згодом, у 1911 р., визначилася із фахом для отримання вищої освіти, обравши знаменитий Стебутовський сільськогосподарський інститут, або, як його ще називали, Вищі сільськогосподарські Стебутовські курси [7]. Ганна з успіхом навчалася, і от настав час, коли їй треба було закріпити на практиці отримані теоретичні знання. Місцем проходження практики вона обрала найвідомішу тогочасну наукову аграрну установу – Полтавську

дослідну станцію, в музеї якої зберігається безцінна реліквія часу – клопотання директору Станції від слухачки Стебутовських курсів у Петрограді Ганни Колобової про зачислення її практиканткою. Вже 30.01.1917 р. на її ім'я було направлено лист, у якому зазначалось: «Місце літнього практиканта ентомології за Вами забезпечене». І от від квітня 1917 р. Ганна Колобова живе і працює у Полтаві [1, арк. 13, зворот]. У нашому місті слухачка Стебутовських курсів повинна була пройти лише практику, а прожила тут ціле життя!

Це сталося тому, що через складні обставини вона не могла по закінченні практики у травні 1919 р. виїхати до Петрограду. І вже від 01.05.1919 р. по 28.10.1920 р. Ганна Колобова влаштована на першому робочому місці – Ентомологічному бюро при Полтавському Губземвідділі. Тут вона обіймала посаду препаратора секції по боротьбі зі шкідниками сільськогосподарських рослин. Але у подумках – повернення на Дослідну станцію. І це її бажання збулося. Молода фахівчиня перевелася сюди та обійняла посаду техника-ентомолога 28.10.1920 р. У відділі під керівництвом О. В. Знаменського проводились цікаві комплексні спостереження з вивчення ентомофауни ґрунту

та біокліматології. Окрім Олександра Васильовича у цих дослідженнях брали участь молоді науковці – Дмитро Олексійович Оглоблін і Федір Костянтинівич Лук'янович. Згодом вони стали відомими на всю країну ентомологами. А поки що ретельно та професійно допомагали своїй колезі Ганні Колобовій опрацьовувати зібраний величезний матеріал, надто із вивчення чорнотілок. І от вже в 1925 р. вона як дослідниця заявляє про це публічно своєю науковою статтею [6]. Це був перший підсумок тієї величезної багаторічної роботи, яка проводилася із вивчення на Станції чорнотілок. Їх морфологію та біологію опрацьовувала Г. М. Колобова, а ключі для визначення склав Д. О. Оглоблін. На підставі цього, ними було написано і видано першу в Україні розвідку по чорнотілкам.

Крім цього, працюючи у відділі, створеному інтелектом М. В. Курдюмова, молода дослідниця вирішила взятися за проведення розпочатих ним раніше досліджень, присвячених з'ясуванню біології та шкодо чинності трипсів [2]. Праці Миколи Васильовича стосувались, головним чином, пшеничного і пустоцвітного трипсів. Він першим серед ентомологів світу відкрив вівсяного трипса, але детально не дослідив. І ось у 1923 р. Г. М. Колобова, скориставшись підтримкою директора Державного інституту дослідної агрономії М. І. Вавилова, почала вивчати у цьому закладі географічне розповсюдження вівсяного трипса в Європейській частині колишнього СРСР. Для цього вона використала всі 53 зразки вівса Всесоюзної сільськогосподарської виставки 1923 р. Вони надійшли до відділу прикладної ботаніки вище згаданого інституту. Таким чином було здійснене ретельне дослідження. Воно зразу ж виділило Г. М. Колобову як ентомолога-новатора, який уміє самостійно, та головню – аналітично, працювати.

Це було знаковим у професійному зростанні Ганни Микитівни. Ось як вона сама характеризувала цю подію: «У листопаді 1923 р. я отримала відрядження до Ленінграду на курси Прикладної ентомології і для закінчення сільськогосподарського інституту... У березні 1924 року я закінчила Ленінградський сільськогосподарський інститут і повернулася до своєї роботи у Відділ ентомології Полтавської дослідної сільськогосподарської станції. У 1925 році захистила у Ленінградському сільськогосподарському інституті дипломну роботу і отримала кваліфікацію агронома-рослинника» [1, арк. 108, 108 зворот]. Принагідно зазначимо, що її дипломна робота була присвячена біології та сільськогосподарському значенню вівсяного трипса. У 1926 р. ця розвідка побачила світ у 49 випуску праць Полтавської сільськогосподарської дослідної станції [7].

Знаковим для Ганни Микитівни, як і для всього колективу Дослідної станції, став 1930 р. Перш за все це пов'язане з тим, що у жовтні зазначеного року на базі установи було організовано Українську науково-дослідну станцію кормових рослин, відділ захисту якої очолила Г. М. Колобова. Її ж учитель і керівник відділу О. В. Знаменський у жовтні 1930 р. був запрошений на посаду співробітника Всесоюзного інституту захисту рослин. У 41 рік Ганні Микитівні

довелося взяти на себе відповідальність за цей, на той час, Всеукраїнський центр прикладної ентомології. І вона з цим завданням справилася, ставши кращим знавцем біології шкідників кормових культур, надто насінників люцерни. У 1936 р. кваліфікаційною комісією ВАСГНІЛ (протокол № 35 від 19.07.) Г. М. Колобовій було присвоєно науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук без захисту дисертації та вчене звання старшого наукового співробітника зі спеціальності «ентомологія» [2]. Це надихнуло її на нові поглиблені та розширені творчі пошуки.

Характеризуючи діяльність Г. М. Колобової тих років, керівництво тоді вже Українського філіалу Всесоюзного інституту кормів відмічало: «У Наркомземі УРСР прийнятий у даний момент такий порядок, що не один захід по боротьбі зі шкідниками люцерни не відбувається без участі тов. Колобової. Науково-виробничими рекомендаціями тов. Колобової лише по шести областях України користуються колгоспи, агрономи і земельні органи у боротьбі за високий урожай насіння люцерни на площі більш ніж 120 тис. га» [1, арк. 37]. Таким чином, було забезпечено значне підвищення врожайності насінників люцерни. Тому і не дивно, що напрацювання Г. М. Колобової у 1939 та 1940 рр. експонувалися на Всесоюзній Сільськогосподарській Виставці в Москві. Вона була затверджена експонентом Виставки і на 1941 р. як єдиний розробник заходів по боротьбі зі шкідниками насінневої люцерни не лише в Україні, а й у всьому Радянському Союзі [1, арк. 51, 52].

Та крім цієї роботи у кінці 40-х рр. ХХ ст. Г. М. Колобова позапланово, за дорученням Раднаркому УРСР, проводила розробку засобів боротьби із буряковим довгоносом [1, арк. 60]. У цей час Ганна Микитівна контактувала з виробничниками, їздила по господарствах, де вела професійні консультації. Їх вона письмово надавала цілій низці спецгоспів. Так само у напрузі та професійному поступі працювала Г. М. Колобова і тоді, коли установу було евакуйовано із Полтави до Саратовської області у роки Другої Світової війни. Після повернення звідти до Полтави вона із завзяттям взялась за улюблену справу. У результаті ентомологічних досліджень науковиці було зареєстровано майже 200 видів шкідників кормових трав. Серед них були такі, які до цього практично не вивчались, а саме: квітковий, бруньковий і бобовий комарики, галовий тіхіус, бруньковий і стебловий апіони, мінуючі мухи, листокрутки, люцернова міль.

Особливо ретельно полтавська ентомологиня з'ясувала біологію люцернового клопа – одного з найнебезпечніших шкідників люцерни. Г. М. Колобова та її колеги брали участь у розробці заходів боротьби із цими шкідниками [5]. Крім цих об'єктів вони дослідили низку шкідників конюшини, а також багаторічних злакових трав. Усе це Ганна Микитівна висвітлила у численних працях, які збагатили вітчизняну та світову прикладну ентомологію і по цей день не втратили свого наукового значення. І хоч у листопаді 1961 р. дослідниця перейшла на пенсію, вона не полишила своєї інтелектуальної діяльності, опрацьовуючи багаторічні данні, отримані з вивчення ентомофауни

люцерни. Саме їй Г. М. Колобова у 1968 р. присвятила свою докторську дисертацію «Екологічні основи захисту насіння люцерни від шкідливих комах». Захист відбувся в Українській сільськогосподарській академії з одноголосним голосуванням за присудження 79-річній Г. М. Колобовій наукового ступеня доктора біологічних наук [2].

За своє багаторічне життя, майже 90 років (пішла із життя 30.04.1979 р.), Ганна Микитівна проявила себе як невтомна трудівниця. Про це, крім усього викладеного, свідчать її багаточисельні нагороди. Серед них один орден Трудового Червоного Прапора, низка медалей і відомчих нагород. Усі вони – яскраве підтвердження результативності її напрацювань, якими послуговуються нині студенти, аспіранти, маститі науковці.

Бібліографія

1. Архів Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції імені М. І. Вавилова. Колобова Ганна Микитівна. Справа № 4. 1922-1956 рр. 153 арк.
2. Бабенко В. Горіння. Зоря Полтавщини. 1968. 13 жовтня. С. 4.
3. Білявський Ю. В., Опара М. М. Історія створення колекції комах ентомологічного відділу Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції ім. М. І. Вавилова. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2004. № 1. С. 59-62.
4. Захарченко П. Радянський учений. Зоря Полтавщини. 1949. 8 березня. С. 3.
5. Кірпічов С. О., Матвєєва О. Ю. Ювілей вченого. Село полтавське. 1999. 19 листопада. С. 6.
6. Колобова Г. Деякі види чорнотілок, як шкідників пшениці, кукурудзи, буряків та баштанних культур. *Захист рослин*. 1925. № 1-2. С. 24-26.
7. Матвєєва О. Ю. Колобова Ганна Микитівна. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 14: Кол – Кос. К. 2014. С. 66.

ВНЕСОК ПОЛТАВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ У РОЗВИТОК ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ЗАХИСТУ РОСЛИН

Коваленко Н. П., Поспєлова Г. Д.

Полтавський державний аграрний університет

На початок ХХ століття у результаті наукових досліджень багатьох учених (Ф. Кеппен, І. А. Порчинський, Н. А. Холодковський, С. А. Мокржецький, А. А. Силантьєв, Я. Ф. Шрейдер та інші) було накопичено значні обсяги матеріалу щодо вивчення явищ паразитизму та хижацтва серед комах і визначені шляхи використання ентомофагів для біологічного захисту рослин.

Відомо, що у 1903 році І. В. Васильєв завіз яйцеїдів шкідливої черепашки-теленомусів із Туркестану в Харківську губернію. Паразитів-ентомофагів випустили на заселені шкідником посіви, на думку автора, це значно сприяло знищенню черепашки. В. П. Поспєлов дослідами штучного розмноження трихограми започаткував у нашій країні метод масових випусків